

Глава 4

Йога набуття духовного знання

Джнйāна-йога

4.1

श्रीभगवानुवाच

इमं विवस्वते योगं प्रोक्तवानहमव्ययम् ।

विवस्वान्मनवे प्राह मनुरिक्ष्वाकवेऽब्रवीत् ॥ १ ॥

шрі-бгагавāн увāча

імам вівасвате йогам, проктавāн ахам авйайам

вівасвāн манаве прāха, манур ікшвāкаве 'бравіт

шрі бгагавāн — Всевишній; *увāча* — сказав; *імам* — цю; *вівасвате* — Вівасвану, богу Сонця; *йогам* — науку йоги; *проктавāн* — розказав; *ахам* — Я; *авйайам* — незмінну; *вівасвāн* — Вівасван; *манаве* — Ваівасваті Ману, своєму сину; *прāха* — розповів; *манух* — а Ману; *ікшвāкаве* — Ікшвāку, своєму сину; *абравіт* — розказав.

Всевишній сказав:

На зорі творіння Я відкрив одвічну науку йоги богу сонця Вівасвану. Той передав її своєму сину, Ману (одному з праотців людства), а той повідав її своєму сину, Ікшваку (першому цареві та засновнику Сонячної династії на Землі).

4.2

एवं परम्पराप्राप्तमिमं राजर्षयो विदुः ।

स कालेनेह महता योगे नष्टः परन्तप ॥ २ ॥

евам парампарā-прāптам, імам рāджаршайо відух

са кāленеха махатā, його наштах парантапа

евам — таким чином; *парампарā* — низкою духовних вчителів; *пра-āптам* — які отримали; *імам* — цей шлях; *рāджаршайах* — праведні царі; *відух* — дізнавалися; *сах* — її; *кāлена* — згодом; *іха* — серед цього світу; *махатā* — довго; *йогах* — ця наука йоги;

наштах — втрачено; *парам-тапа* — Арджуно, переможцю ворогів.

О переможцю ворогів! Шляхетних *раджа-ріші* (праведних царів) цієї йоги навчала низка духовних вчителів. Та з часом ці знання втратились.

4.3

स एवायं मया तेऽद्य योगः प्रोक्तः पुरातनः ।
भक्तोऽसि मे सखा चेति रहस्यं ह्येतदुत्तमम् ॥ ३ ॥

са ева́йам майа́ те 'дйа, йогах проктах пурāтанах
бгакто 'сі ме сакхā четі, рахасйам хй етад уттамам

сах — цей; *ева* — неодмінно; *айам* — це; *майа́* — Мною; *те* — тебе; *адйа* — зараз; *йогах* — шлях; *проктах* — розкажу; *пурāтанах* — давній; *бгактах* — відданий; *асі* — є; *ме* — Моїм; *сакхā* — другом; *ча* — також; *іті* — з цієї причини; *рахасйам* — таємниця; *хі* — оскільки; *етат* — це; *уттамам* — найбільша.

Оскільки ти Мій друг та довірився Мені, зараз Я відкрию тобі таємне знання про цю одвічну йогу.

4.4

अर्जुन उवाच
अपरं भवतो जन्म परं जन्म विवस्वतः ।
कथमेतद्विजानीयां त्वमादौ प्रोक्तवानिति ॥ ४ ॥

арджуна увāча
апарам бгавато джанма, парам джанма вівасватах
катхам етад віджāнійāм, твам āдау проктавāн іті

арджунах — Арджуна; *увāча* — сказав; *апарам* — нещодавно; *бгавантах* — Твоє; *джанма* — народження; *парам* — набагато раніше; *джанма* — народження; *вівасватах* — Вівасвана, бога Сонця; *катхам* — як; *етат* — те, що; *віджāнійāм* — мені зрозуміти; *твам* — Ти; *āдау* — у сиву давнину; *проктавāн* — розказав; *іті* — так.

Арджуна запитав:

Вівасван, бог Сонця, з'явився на світ задовго до Тебе. Як зрозуміти, що спочатку цю науку Ти розповів йому?

4.5

श्रीभगवानुवाच

बहूनि मे व्यतीतानि जन्मानि तव चार्जुन ।

तान्यहं वेद सर्वाणि न त्वं वेत्थ परन्तप ॥ ५ ॥

шрі-бгаґавāн увāча

бахūні ме вйатītāні, джанмāні тава чāрджуна

tāнй ахам веда сарвāні, на твам веттха парантапа

шрі бгаґавāн — Всевишній; увāча — сказав; бахūні — багато; ме — Моїх; ві-аті-ītāні — минуло; джанмāні — народжень; тава — твоїх; ча — і; арджуна — Арджуна; тāні — ці народження; ахам — Я; веда — знаю; сарвāні — все; на — не; твам — ти; веттха — знаєш; парантапа — о Арджуно, покорителю ворогів.

Всевишній відповів:

О покорителю ворогів! Ти і Я пережили безліч народжень. Я пам'ятаю всі ті життя, а ти — ні.

4.6

अजोऽपि सन्नव्ययात्मा भूतानामीश्वरोऽपि सन् ।

प्रकृतिं स्वामधिष्ठाय सम्भवाम्यात्ममायया ॥ ६ ॥

аджо 'пі санн авйайāтмā, бгūtānām īшvāро 'пі сан

пракртīm свām адгіштхāйа, самбгавāмй āтма-мāйайā

аджах — неродженим; апі — хоча; сан — будучи; а-вйайа-ātмā — нетлінним; бгūtānām — усіх живих істот; ішvарах — Володарем; апі — й хоча; сан — будучи; пракртīm — наче людської подоби; свām — Свій; адгіштхāйа — зберігаючи; самбгавāмі — з'являюсь у цьому світі; āтма-мāйайā — завдяки Своїй духовній енергії.

Знай, що Я трансцендентний щодо народження та смерті, і Я — Господь усіх живих істот. Проте Моя духовна енергія дозволяє Мені за Власним бажанням сходити у цей світ у людській подібі.

4.7

यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत ।

अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥ ७ ॥

*йадā йадā хі дгармасйа, глāнір бгаваті бгārата
абгйуттхāнам адгармасйа, тадāтмāнам срджāмй ахам*

йадā йадā — коли б не; хі — безумовно; дгармасйа — релігії; глāніх — занепад; бгаваті — відбувається; бгārата — о Арджуно, нащадок Бгārати; абгі-уттхāнам — розповсюджується; а-дгармасйа — безбожжя; тадā — тоді; āтмāнам — особисто; срджāмі — з'являюся; ахам — Я.

Щоразу, коли релігія на Землі занепадає, і починає владарювати безбожжя, Я особисто сходжу в цей світ, о нащадку Бгарати.

4.8

परित्राणाय साधुनां विनाशाय च दुष्कृताम् ।

धर्मसंस्थानार्थाय सम्भवामि युगे युगे ॥ ८ ॥

*парітрāñāйа сādгунāм, вінāшāйа ча душкртāм
дгарма-самстхāпанāртхāйа, самбгавāмі йуге йуге*

парітрāñāйа — для визволення; сādгунāм — праведників; вінāшāйа — аби викоринити; ча — і; душкртāм — злодіїв; дгарма — принципів релігії; самстхāпана-артхāйа — для відновлення; самбгавāмі — Я з'являюсь; йуге йуге — кожної епохи.

Щоб явити Себе праведникам і знищити лиходіїв, а також, відновити релігійні принципи, Я щоразу приходжу в цей світ.

4.9

जन्म कर्म च मे दिव्यमेवं यो वेत्ति तत्त्वतः ।

त्यक्त्वा देहं पुनर्जन्म नैति मामेति सोऽर्जुन ॥ ९ ॥

*джанма карма ча ме дівйам, евам йо ветті таттватах.
тйактвā дехам пунар джанма, наіті мām еті со 'рджуна*

джанма — рождение; карма — деяния; ча — и; ме — Мои; дивйам — божественные; евам — так; йах — тот, хто; ветті — знает; таттватах — ету истину; тйактвā — после оставления; дехам — нинешнього тела; пунах — снова; джанма — рождение; на ети — не происходит; мām — Меня; ети — достигает; сах — он; арджуна — Арджуна.

джанма — народження; карма — діяльність; ча — і; ме — Мої; дівйам — божественні; евам — таким чином; йах — той, хто; ветті — знає; таттватах — цю істину; тйактвā — полишивши; дехам — наявне тіло; пунах — знову; джанма — народження; на еті — не відбувається; мām — Мене; еті — досягає; сах — він; арджуна — Арджуна.

О Арджуно! Кому вдалося збагнути божественну природу Мого народження і діянь, той не народиться знову. Полишаючи тлінне тіло, він сягає Мене.

4.10

वीतरागभयक्रोधा मन्मया मामुपाश्रिताः ।

बहवो ज्ञानतपसा पूता मद्भावमागताः ॥ १० ॥

віта-рāга-бгайа-кродгā, ман-майā мām упāшрітāх.

бахаво джнāна-тапасā, пūtā мад-бгāвам āгатāх.

віта — вільні від; рāга — вподобання; бгайа — страху; кродгāх — гніву; мат-майāх — ті, які усвідомлюють Мене; мām — в Мені; упāшрітāх — обрали прихисток; бахавах — велика кількість; джнāна — завдяки знанню про Мене; тапасā — аскезам під час служіння Мені; пūtāх — очистилися; мат-бгāвам — любов до Мене; āгатāх — досюгли.

Всім тим, кому Я став єдиним притулком і хто всі свої думки присвятив Мені, вдалося позбутися жадоби, страху та гніву. Завдяки подвижництву та духовному знанню, мирська скверна покинула їхнє серце, яке натомість сповнилося почуттям глибокої любові до Мене.

4.11

ये यथा मां प्रपद्यन्ते तांस्तथैव भजाम्यहम् ।

मम वर्तमानुवर्तन्ते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥ ११ ॥

йе йатхā мām прападйанте, тāмс татхаіва бгаджāмй ахам

мама вартмāнувартанте, манушйāх пāртха сарвашāх.

йе — ті, хто; йатхā — якою мірою; мām — Мені; пра-падйанте — віддаються; тāн — тим; татхā — такою мірою; ева — безперечно; бгаджāмі — присвячую; ахам — Я Себе; мама — Моїми; вартма —

шляхами; анувартанте — йдуть; манушйāх — люди; пāртха — Арджуно, сину Пртхи; сарвашāх — в будь-якому випадку.

Наскільки людина присвячує себе Мені, настільки Я відповідаю їй взаємністю. Проте, Партхо, всі йдуть Моїми шляхами.

4.12

काङ्क्षन्तः कर्मणां सिद्धिं यजन्त इह देवता ।

क्षिप्रं हि मानुषे लोके सिद्धिर्भवति कर्मजा ॥ १२ ॥

*kāṅkṣāntaḥ karmaṇāṁ siddhiṁ, йаджанта іха деватаḥ .
кшіпрам хі мāнуше локе, сіддгір бгаваті кармаджā*

kāṅkṣāntaḥ — охочі; кармаṇāṁ — до матеріальної діяльності; сіддгім — успіху; йаджанте — шанують; іха — у цьому світі; деватаḥ — богів; кшіпрам — швидко; хі — оскільки; мāнуше локе — в людському суспільстві; сіддгіх — досягнення; бгаваті — з'являються; карма-джā — породжені земними справами.

Хто прагне успіхів у земних справах, той шанує напівбогів, бо таке поклоніння приносить швидкі результати у цьому світі.

4.13

चातुर्वर्ण्यं मया सृष्टं गुणकर्मविभागशः ।

तस्य कर्तारमपि मां विद्ध्यकर्तारमव्ययम् ॥ १३ ॥

*чāтур-варṇйāм майā срштам, гуṇа-карма-вібгāгашāх .
тасйа картāрам апі мām, віддгі акартāрам авйайам*

чāтух — чотири; варṇйāм — верстви людського суспільства; майā — Мною; срштам — були створені; гуṇа — якостям; карма — діяльності; вібгāгашāх — згідно із; тасйа — цього; картāрам — Я творець; апі — однак; мām — Мене; віддгі — знай; а-картāрам — бездіяльним; а-вйайам — незмінним.

Суспільство, яке Я створив, складається з чотирьох верств (варн)*, до яких люди належать відповідно до своїх якостей (гун) та роду занять (карми).

Незважаючи на те, що причиною появи цього суспільного ладу був Я, знай, що Я Сам не-діяч та не підлягаю змінам.

*Чотири класи: *брахмани* – священнослужителі; *кшатрії* – воїни та правителі; *вайш'ї* – торговці та організатори виробництва; *шудри* – представники робочого класу.

4.14

न मां कर्माणि लिम्पन्ति न मे कर्मफले स्पृहा ।

इति मां योऽभिजानाति कर्मभिर्न स बध्यते ॥ १४ ॥

*на māм кармаṇі лімпанті, на ме карма-пхале спрхā
іті māм йо 'бгіджāнāті, кармабгір на са бадгйате*

на — не; māм — Мене; кармаṇі — діяльність; лімпанті — не впливає; на — не; ме — в Мене; карма-пхале — до плодів діяльності; спрхā — прагнення; іті — так; māм — Мене; йох — той, хто; абгі-джāнāті — розуміє; кармабгіх — кармою, діяльністю та її наслідками; на — не; сах — він; бадгйате — заплутується.

Діяльність не має впливу на Мене, бо Я не прагну наслідків Своїх справ. Хто збагне це, той звільнить себе від кайданів діяльності.

4.15

एवं ज्ञात्वा कृतं कर्म पूर्वैरपि मुमुक्षुभिः ।

कुरु कर्मैव तस्मात्त्वं पूर्वं पूर्वतरं कृतम् ॥ १५ ॥

*евам джñāтвā кṛтаṃ карма, пṛवाір апі мумукшубгіх
куру кармаіва тасмāt твам, пṛваіх пṛватарам кṛтам*

евам — таким чином; джñāтвā — усвідомлюючи; кṛтам — виконували; карма — свої обов'язки; пṛваіх — в давнину; апі — навіть; мумукшубгіх — ті, що прагнуть визволення з оков матерії; куру — виконуй; карма — безкорислива діяльність; ева — безперечно; тасмāt — тому; твам — ти; пṛваіх — видатні особистості; пṛватарам — в давнину; кṛтам — так робили.

Знаючи цю істину про Мене, давні подвижники досягали духовного визволення, виконуючи дії не заради результату, а безкорисливо присвячуючи їх Мені. Тож наслідуй приклад цих видатних святих давнини!

4.16

किं कर्म किमकर्मेति कवयोऽप्यत्र मोहिताः ।

तते कर्म प्रवक्ष्यामि यज्ज्ञात्वा मोक्षयसेऽशुभात् ॥ १६ ॥

кім карма кім акарметі, кавайо 'пй атра мохітāх.

тат те карма правакшйāмі, йадж джñāтвā мокшйасе 'шўбгāt

кім — чим є; карма — діяльність; кім — чим є; а-карма — бездіяльність; іті — так; кавайах — вчені; апі — навіть; атра — у цьому питанні; мохітāх — спантеличені; тат — той принцип; те — тебе; карма — суть діяльності на бездіяльності; пра-вакшйāмі — Я поясню; йат — як; джñāтвā — зрозумівши; мокшйасе — ти позбудешся; а-шўбгāt — від усіх нещасть.

Що таке дія, а що — бездіяльність? Навіть фахівцю непросто відповісти на це питання. Отож Я поясню тобі, що воно таке. Збагнувши цю істину, ти позбудешся усіх бід.

4.17

कर्मणो ह्यपि बोद्धव्यं बोद्धव्यं च विकर्मणः ।

अकर्मणश्च बोद्धव्यं गहना कर्मणो गतिः ॥ १७ ॥

кармаṇо хй апі боддгавйāм, боддгавйāм ча вікармаṇах.

акармаṇаш ча боддгавйāм, гаханā кармаṇо гатіх.

кармаṇах — принцип добропорядної діяльності; хі — неодмінно; апі — також; боддгавйāм — необхідно зрозуміти; боддгавйāм — необхідно зрозуміти; ча — і; ві-кармаṇах — принцип гріховної діяльності; а-кармаṇах — принцип бездіяльності; ча — також; боддгавйāм — необхідно зрозуміти; гаханā — надзвичайно складно усвідомити; кармаṇах — діяльність; гатіх — сутність.

Збагнути сутність діяльності вкрай непросто. Для цього необхідно зрозуміти зміст добропорядної діяльності (карми), гріховної діяльності (вікарми) та бездіяльності (акарми).

4.18

कर्मण्यकर्म यः पश्येदकर्मणि च कर्म यः ।

स बुद्धिमान्मनुष्येषु स युक्तः कृत्स्नकर्मकृत् ॥ १८ ॥

кармаṇй акарма йах пашйед, акармаṇі ча карма йах.

са буддгімāн манушйешу, са йуктах кртсна-карма-крт

кармаṇі — у безкорисливій діяльності; а-карма — відсутність діяльності; йах — той, хто; пашйет — бачить; а-кармаṇі — у відмові виконувати обов'язок; ча — і; карма — пута карми, діяльності; йах — хто; сах — він; буддгі-мāн — наймудріший; манушйешу — серед людей; сах — він; йуктах — істиний йог; кртсно — різноманітну; карма — діяльність; крт — чинячи.

Хто збагнув істину про те, що безкорислива діяльність то відсутність діяльності, а незгода виконувати обов'язки примушує чинити дії, той наймудріший з людей. Які б справи не чинила така людина, вона неодмінно лишається у духовному вимірі.

4.19

यस्य सर्वे समारम्भाः कामसंकल्पवर्जिताः ।

ज्ञानाग्निदग्धकर्माणं तमाहुः पण्डितं बुधाः ॥ १९ ॥

*йасйа сарве самāрамбгāх, кāма-санкалпа-варджітāх.
джñāнāгні-дагдга-кармāṇам, там āхух пaндітам будгāх.*

*йасйа — кого; сарве — всі; самāрамбгāх — зусилля;
кāма-санкалпа — бажання насолоджуватися; варджітāх —
позбавлені; джñāна — досконалого знання; агні — вогнем;
дагдга — спалені; кармāṇам — наслідки діяльності; там — того;
āхух — називають; пaндітам — мудрецем; будгāх — освідчені
люди.*

Того, хто не прагне втішатися плодами своїх справ, спалюючи їх наслідки у вогні довершеного знання, освічені мужі вважають насправді мудрим.

4.20

त्यक्त्वा कर्मफलासङ्गं नित्यतृप्तो निराश्रयः ।

कर्मण्यभिप्रवृत्तोऽपि नैव किञ्चित्करोति सः ॥ २० ॥

*тйактвā карма-пхалāсангāм, нітйа-трпто нірāшрāйах.
кармаṇй абгіправртто 'пі, наіва кіñчіт кароті сах.*

*тйактвā — відкинувши; карма — діяльність; пхала — до плодів;
āсангāм — прив'язанність; нітйа-трптах — вмиротворений у
своєму внутрішньому вічнім блаженстві; нір-āшрāйах — той, хто
не потребує прихистку; кармаṇі — діяльністю; абгі-праврттах —*

остаточно зайнятий; *апі* — хоча; *на ева кіїчіт* — геть нічого не; *кароті* — робить; *сах* — він.

Хто не переймається плодами своїх дій та знаходить щастя всередині себе, тому байдуже усе мирське. Той залишається осторонь діяльності, хоча і здійснює її.

4.21

निराशीर्यतचित्तात्मा त्यक्तसर्वपरिग्रहः ।

शारीरं केवलं कर्म कुर्वन्नाप्नोति किल्बिषम् ॥ २१ ॥

нір-аші́р йата-чітт-а́тма, тйакта-сарва-парі́грахах.
ш-а́рірам кевалам карма, курван на́пноті кілбішам

нір-аші́х — вільний від мирських прагнень; *йата* — здатний контролювати; *чітта* — розум; *а́тма* — ум; *тйакта* — який облишив; *сарва* — все; *парі́грахах* — жага надбань; *ш-а́рірам* — для підтримання тіла; *кевалам* — лише; *карма* — діяльність; *курван* — хоча здійснює; *на а́пноті* — не накликає на себе; *кілбішам* — гріх.

Що б не робив той, хто навчився контролювати ум та розум, облишив матеріальні бажання та не женеться за статками, а задоволений мати лише необхідне для життя, завжди залишатиметься вільний від гріха.

4.22

यदृच्छालाभसंतुष्टो द्वन्द्वातीतो विमत्सरः ।

समः सिद्धावसिद्धौ च कृत्वापि न निबध्यते ॥ २२ ॥

йадр-ч-х-а-ла́бга-сантуш-то, дванд-ва́тіто віматсарах.
самах-сідд-га-асідд-гау ча, крт-ва́пі на нібад-гйате

йад-р-ч-х-а-ла́бга — те, що надгодить саме по собі; *сам-туш-тах* — повністю задоволений; *дванд-ва* — подвійність; *а-ті-і-тах* — той, що перевершив; *ві-матсарах* — хто не заздрить іншим; *самах* — врівноважений; *сідд-гау-асідд-гау* — за успіху та невдачі; *ча* — і; *крт-ва́* — хоча продовжує діяти; *апі* — навіть; *на нібад-гйате* — ніколи не поневолений нею.

Хто задоволений тим, що прийшло до нього без особливих зусиль, та кого не переймає ані страждання, ані насолоди, той не

має заздрощів. Врівноважений, він не занадто радіє успіху та не впадає у відчай за невдачі. Його не поневолює жодна діяльність, незважаючи на те, що він продовжує її чинити.

4.23

गतसङ्गस्य मुक्तस्य ज्ञानावस्थितचेतसः ।

यज्ञायाचरतः कर्म समग्रं प्रविलीयते ॥ २३ ॥

гата-санґасйа муктасйа, джñāṇāвастхіта-четасах.

йаджñāйāчаратах карма, самаґрам правілійате

гата — вільний від; *санґасйа* — прихильності; *муктасйа* — вільний; *джñāна* — в знанні; *авастхіта* — той, що ствердився; *четасах* — свідомістю; *йаджñāйа* — як офірування Всевишньому; *ā-чаратах* — хто діє; *карма* — його карма, діяльність та її наслідки; *сам-аґрам* — цілком; *пра-ві-лійате* — зникає.

Хто не має прихильностей та ствердився у духовній науці, хто чинить дії як офірування Всевишньому, той звільняється від їх наслідків.

Коментар

Дії того, хто практикує йогу безкорисливої діяльності, не ведуть до *апурви*, як то вважають філософи так званої *Карма-мімамси*. Згідно зі своєю етичною, та разом з тим атеїстичною, ідеологією, *карма-мімамсики*, чи то світські раціоналісти, вважають, що добropорядні вчинки породжують певний потенціал, який зветься *апурвою*, і який залишається з людиною на наступне життя. Вони говорять про те, що *карма* має нескінченну природу, адже в майбутньому наслідки наших дій будуть мати вплив на інших і це створить їх власну *карму*. Однак в цій теорії відсутня вагома складова — в ній втрачена ідея присутності Досконалого Автократу.

Тож не варто помилково вважати вислів Шрі Крішни *самаґрам правілійате*: “Усі наслідки дій розвіюються”, натяком на те, що вчинки звільнених душ розподіляються на інших, аби вичерпати себе. Це жодним чином не має нічого спільного з подібного роду матеріалістичним поглядом на *карму*. Натомість Господь каже, що вчинки, які безкорисливий *карма-йоґ* присвячує Йому, не викликають подальшої реакції, яка б призвела до страждань чи радості інших живих істот на цьому земному рівні буття.

4.24

ब्रह्मार्पणं ब्रह्म हविर्ब्रह्माग्नौ ब्रह्मणा हुतम् ।
ब्रह्मैव तेन गन्तव्यं ब्रह्मकर्मसमाधिना ॥ २४ ॥

*брахмāрпаṇам брахма хавір, брахмāгнау брахманā хутам
брахмаіва тена ґантавйам, брахма-карма-самāдгінā*

брахма — природою Брахману, Абсолюту; *арпаṇам* — жертвні атрибути, такі як черпачок; *брахма* — природою Абсолюту; *хавіх* — топлене масло; *брахма-агнау* — в жертвний вогонь; *брахманā* — священик, який здійснює офірування; *хутам* — процес піднесення дарів; *брахма* — Абсолют; *ева* — адже; *тена* — для того; *ґантавйам* — якого можна досягнути; *брахма* — заради Абсолюту; *карма* — в діяльності; *сам-āдгінā* — занурений.

Жертвний черпачок, дарунки, що використовуються у процесі офірування, яке править священнослужитель, а також жертвний вогонь — все це має природу Брахмана, Абсолюту. Хто повністю присвятив себе діяльності для задоволення Всевишнього, той неодмінно досягне Його.

4.25

दैवमेवापरे यज्ञं योगिनः पर्युपासते ।
ब्रह्माग्नावपरे यज्ञं यज्ञेनैवोपजुह्वति ॥ २५ ॥

*даівам евāпаре йаджṇам, йогінах парйупāсате
брахмāгнāв апаре йаджṇам, йаджṇенаівопаджухваті*

даівам — богам всесвіту; *ева* — лише; *апаре* — деякі; *йаджṇам* — здійснюючи *йаджṇу*, піднесення дарів Господу; *йогінах* — йоги; *парі-упа-āсате* — залучені до служіння; *брахма-агнау* — Вищій Істоті у формі вогню; *апаре* — інші; *йаджṇам* — здійснюють жертвування; *йаджṇена* — *йаджṇою*, жертвуванням Господу; *ева* — таким чином; *упа-джухваті* — шанують.

Деякі йоги несуть дари богам всесвіту, а інші офірують дари Найвищій Сутності.

4.26

श्रोत्रादीनीन्द्रियाण्यन्ये संयमाग्निषु जुहवति ।

शब्दादीन्विषयानन्य इन्द्रियाग्निषु जुहवति ॥ २६ ॥

ш́ротра-а́діні і́ндрія-а́гніш́у джухваті
ша́бда-а́дін вішайа́н а́нйа, і́ндрія-а́гніш́у джухваті

ш́ротра-а́діні — починаючи зі слуху; *і́ндрія-а́ні* — всі чуття; *а́нйе* — одні люди; *сам-йама-а́гніш́у* — у вогонь контролю чуттів; *джухваті* — підносять у жертву; *ша́бда-а́дін* — починаючи зі звуку; *вішайа́н* — об'єкти чуттів; *а́нйе* — інші; *і́ндрія-а́гніш́у* — у вогонь почуттів; *джухваті* — пропонують.

Одні жертвують чуття (слух, дотик, нюх, зір та смак) вогнищу самоприборкання. Інші віддають об'єкти чуття вогню самих чуттів.

4.27

सर्वाणीन्द्रियकर्माणि प्राणकर्माणि चापरे ।

आत्मसंयमयोगाग्नौ जुहवति ज्ञानदीपिते ॥ २७ ॥

сарва́ні і́ндрія-карма́ні, пра́на-карма́ні ча́паре
а́тма-самйама-йога́гнау, джухваті джн̐а́на-ді́піте

сарва́ні — все; *і́ндрія-карма́ні* — чуття та їх діяльність; *пра́на-карма́ні* — десять потоків повітря у тілі людини, які підтримують життя у тілі та їх функції; *ча* — також; *апаре* — інші; *а́тма-самйама* — самоконтролю; *йога* — йогічного; *а́гнау* — до чистого вогню; *джухваті* — дарують; *джн̐а́на-ді́піте* — розпаленого за допомогою знання.

Деякі йоги пропонують вогнищу самоконтролю, розпаленому духовним знанням, діяльність чуттів і десять *пран*, життєвих потоків тіла.

4.28

द्रव्ययज्ञास्तपोयज्ञा योगयज्ञास्तथापरे ।

स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्च यतयः संशितव्रताः ॥ २८ ॥

дравйа-йаджн̐а́с тапо-йаджн̐а́, йога-йаджн̐а́с татха́паре
сва́дгйа́йа-джн̐а́на-йаджн̐а́ш ча, йатайах самші́та-вратāх

дравйа — віддаючи у жертву майно; *йаджн̄āх* — офіра; *тапах* — у формі аскетизму; *йаджн̄āх* — офіра; *йога* — практикою восьмиступеневої містичної йоги; *йаджн̄āх* — офіра; *татхā* — тоді як; *апаре* — інші; *свāдгйāйа-джн̄āна* — знанням у формі вивчення та цитування Вед; *йаджн̄āх* — здійснюють жертвування; *ча* — також; *йатайах* — дотримуватися; *самшїта* — суворі; *вратāх* — обітниці.

Заради просвітлення деякі жертвують своє майно. Інші практикують аскезу, дотримуючись суворих обітниць. Деякі йдуть шляхом восьмиступеневої містичної йоги, а інші «офірують знанням», вивчаючи Веди.

4.29

अपाने जुहवति प्राणं प्राणेऽपानं तथापरे ।

प्राणापानगती रुद्ध्वा प्राणायामपरायणाः ।

अपरे नियताहाराः प्राणान्प्राणेषु जुहवति ॥ २९ ॥

апāне джухваті прāнам, прāне 'пāнам татхāпаре

прāṇāпāна-гаті руддгвā, прāṇāйāма-парāйаṇāх.

апаре нійатāхārāх, прāṇāн прāнешу джухваті

апāне — повітря, яке вдихають; *джухваті* — офірують; *прāнам* — повітря, яке видихають; *прāне* — повітря, яке видихають; *апāнам* — повітря, яке вдихають; *татхā* — так; *а-паре* — інші; *прāṇа-апāна* — *прāни* та *апāни*, повітря, яке вдихають та видихають; *гаті* — рух; *руддгвā* — затримуючи, тамуючи; *прāṇа-āйāма* — *прāṇāйāму*, опанування життєвої сили; *парāйаṇāх* — практикують; *а-паре* — інші; *ні-йата* — обмежуючи; *āхārāх* — харчування; *прāṇāн* — *прāну*, силу життя; *прāнешу* — *прāні*, силі життя; *джухваті* — пропонують.

Деякі йоги практикують *пранаяму* (опанування руху життєвої сили). Вони приносять в жертву *прану* (повітря, що видихають) *апані* (повітря, що вдихають) і навпаки. Поступово зупиняючи обидва потоки, вони входять у містичний транс. Інші, обмежуючи себе в їжі, приносять *прану* (життєву силу) в жертву самій *прані*.

4.30

सर्वेऽप्येते यज्ञविदो यज्ञक्षपितकल्मषाः ।

यज्ञशिष्टामृतभुजो यान्ति ब्रह्म सनातनम् ॥ ३० ॥

сарве 'пй ете йаджн̄а-відо, йаджн̄а-кшапіта-калмаш̄ах.
йаджн̄а-шішт̄амрта-бгуджо, йāнті брахма санāтанам

сарве — все; апі — також; ете — ці; йаджн̄а — офіри; відах. — знавці методу та мети йаджн̄и, офірування Господу; йаджн̄а — йаджн̄ою, жертвуванням; кшайіта — знищенні; калмаш̄ах. — чиї гріхи; йаджн̄а — йаджн̄и, жертвуванням; шішт̄а — залишками; амрта — наче нектар; бхуджах. — насолоджуючись; йāнті — досягають розуміння аспектів; брахма — духовної Реальності; санāтанам — вічної.

Всі вони знають метод і мету жертвування (яг'ї) і, підносячи дари, очищаються від гріхів. Плід здійснення яг'ї наче нектар безсмертя, адже веде до одного із планів одвічного духовного буття.

4.31

नायं लोकोऽस्त्ययज्ञस्य कुतोऽन्यः कुरुसत्तम ॥ ३१ ॥

на́йа́м локо 'стй айаджн̄асйа,
куто 'нйах куру-саттама

на — не; айам локах. — цей світ насолод; асті — може досягнути; а-йаджн̄асйа — той, хто не підносить дарів; кутах. — що й казати; анйах. — про інших; куру-сат-тама — о Арджуно, кращий серед Куру.

О Арджуно! Найвеличніший із роду Куру!

Хто не жертвує, той не знайде щастя ні в цьому житті, ні в наступному.

4.32

एवं बहुविधा यज्ञा वितता ब्रह्मणो मुखे ।

कर्मजांन्विद्धि तान्सर्वानेवं ज्ञात्वा विमोक्ष्यसे ॥ ३२ ॥

ева́м баху-відгā йаджн̄а, вітатā брахмаṇо мукхе
карма-джāн віддгі tāн сарва́н, ева́м джн̄āтвā вімокшйасе

евам — таким чином; *баху-відгāх* — різноманітні види; *йаджñāх* — жертвувань; *ві-татāх* — повідаються; *брахмаṇах-мукхе* — вустами втілених Вед; *карма-джāн* — народжені діяльністю; *віддгі* — має знати; *тāн* — ці *йаджñи*, жертвування Господу; *сарвāн* — все; *евам* — таким чином; *джñāтвā* — знаючи; *ві-мокшйāсе* — ти остаточно визволиш себе.

Веди наводять безліч різновидів жертв, які можуть здійснити люди, схильні до тієї чи іншої діяльності. Зрозумій це, і ти визволиш себе..

4.33

श्रेयान्द्रव्यमयाद्यज्ञाज्ज्ञानयज्ञः परन्तप ।

सर्वं कर्माखिलं पार्थ ज्ञाने परिसमाप्यते ॥ ३३ ॥

ш́рейāн дравйа-майāд йаджñāдж, джñāна-йаджñах парантапа сарваṁ кармаḁкхілам пāртха, джñане парісамāпйате

ш́рейāх — краще, ніж; *дравйа-майāт-йаджñах* — піднесення матеріальних дарів, як шана традиції чи заради досягнення мирських цілей, без духовних мотивів; *джñāна-йаджñāt* — усвідомлення дійсного змісту жертвування; *парам-тапа* — о Арджуно, покорителю ворогів; *сарвам* — вся; *карма* — діяльність; *акхілам* — загалом; *пāртха* — Арджуно, сину Пṛтхи; *джñāне* — в знанні; *парі-сам-āпйате* — має своє завершення.

О, Арджуно, карателю ворогів! Жертвування свідомості перевершує принесення у жертву матеріальних об'єктів, тому що досконалість та кульмінація будь-якої дії — це її усвідомлення та знання, до якого вона веде.

4.34

तद्विद्धि प्रणिपातेन परिप्रश्नेन सेवया ।

उपदेक्ष्यन्ति ते ज्ञानं ज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिनः ॥ ३४ ॥

тад віддгі праṇіпāтена, паріпрашñена севайā

упадекшйанті те джñāнам, джñāнінас таттва-даршīнах.

тат — це знання; *віддгі* — пізнається; *праṇіпāтена* — смиренне звертання; *парі-прашñена* — ставити доречні питання; *севайā* — щире служіння; *упа-декшйанті* — поділяться; *те* — з тобою;

джйāна́м — цим знанням; *джйāні́нах* — хто має знання; *таттва* — Вищу Істину; *даршї́нах* — хто здатен бачити.

Це знання ти зможеш досягнути милістю духовного вчителя. Смирено звертайся до нього, сердечно запитуй, а також щиро служи йому. Тільки той, хто має справжній духовний досвід, здатен передати його іншим.

4.35

यज्ज्ञात्वा न पुनर्मोहमेवं यास्यसि पाण्डव ।
येन भूतान्यशेषाणि द्रक्ष्यस्यात्मन्यथो मयि ॥ ३५ ॥

йадж джйāтвā на пунар мохам, евам йāсйасі пāндaва
йена бгūtāні ашэшāні, дракшйасй āтманй атхо майі

йат — це знання; *джйāтвā* — набуваючи; *на* — не; *пунах* — знову; *мохам* — ілюзія; *евам* — цього світу; *йāсйасі* — зачіпає; *пāндaва* — Арджуно, сину Пāнду; *йена* — за допомогою якого; *бгūtāні* — форм життя; *ашэшāні* — всіх; *дракшйасі* — ти побачиш; *ātmanī* — спільне духовне єство; *атхо* — це є; *майи* — їх зв'язок зі Мною.

Просвітлений цим знанням, о Пандаво, ти не втрапиш знову до тенет ілюзії цього світу, бо побачиш спільну духовну природу всіх живих істот і усвідомиш, що кожна з них пов'язана зі Мною.

4.36

अपि चेदसि पापेभ्यः सर्वेभ्यः पापकृत्तमः ।
सर्वं ज्ञानप्लवेनैव वृजिनं सन्तरिष्यसि ॥ ३६ ॥

апі чед асі пāпeбгйах, сарвебгйах пāпа-крттамах
сарвам джйāна-плавeнаіва, врджіна́м сантарішйасі

апі — навіть; *чет* — якщо; *асі* — ти є; *пāпeбгйах* — серед грішників; *сарвебгйах* — всіх; *пāпа-крт-тамах* — найбільшим грішником; *сарвам* — всі; *джйāна* — духовного знання; *плавeна* — на кораблі; *ева* — без сумніву; *врджіна́м* — безодня страждань; *сам-тарішйасі* — ти перетнеш.

І навіть якщо ти був найгіршим грішником, ступивши на корабель духовного знання, ти, без сумніву, подолаєш безодню страждань.

4.37

यथैधांसि समिद्धोऽग्निर्भस्मसात्कुरुतेऽर्जुन ।

ज्ञानाग्निः सर्वकर्माणि भस्मसात्कुरुते तथा ॥ ३७ ॥

*йатхаїдгāмсі самїддго 'гнір, бгасмасāt куруте 'рджуна
джñānāgnīḥ sarva-karmāṇi, бгасмасāt куруте татхā*

йатхā — як; едгāмсі — дерево; сам-їддгах — полум'я; агніх — вогню; бхасма-сāt — в прах; куруте — перетворює; арджуна — Арджуно; джñāна-агніх — вогонь знання; сарва — всі; кармāні — наслідки діяльності; бхасма-сāt — вщент; куруте — спалює; татхā — так само.

О Арджуно! Як вогонь спопеляє дерево, так полум'я трансцендентного знання спалює вщент всі наслідки мирської діяльності.

4.38

न हि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते ।

तत्स्वयं योगसंसिद्धः कालेनात्मनि विन्दति ॥ ३८ ॥

*на хі джñāнєна садршāм, павітрам іха відйате
тат свайām йога-самсїддгах, кāленātмані вїндаті*

на — не; хі — адже; джñāнєна — знання; са-дршāм — на зразок; павітрам — чисте; іха — у цьому світі; відйате — існує; тат — це знання; свайām — особисто; йога-сам-сїддгах — який досягнув успіхів у йозі; кāлена — із часом; āтмані — в серці; вїндаті — з'явиться.

У цьому світі немає нічого чистішого за духовне знання. За певної миті воно проявляється у серці того, хто досягнув успіху на шляху йоги.

4.39

श्रद्धावाँल्लभते ज्ञानं तत्परः संयतेन्द्रियः ।

ज्ञानं लब्ध्वा परां शान्तिमचिरेणाधिगच्छति ॥ ३९ ॥

*шрāддгāвāн лабгате джñāнāм, тат-парах самйатєндрїях,
джñāнāм лабдгвā парāм шāнтім, ачїреṇāдгїгаччхаті*

ш́раддгā-вāн — той, який має віру; *лабгате* — набуває; *джñāнам* — знання; *тат-парах* — віддано наслідуючий; *сам-йата* — який опанував; *індріях* — почуття; *джñāнам* — знання; *лабдгвā* — отримавши; *парāм* — вищого; *шāнтīm* — вмиротворення; *а-чїреṇа* — дуже швидко; *адгі-гаччхатї* — досягає.

Хто має віру до слів писань, хто прагне збагнути істину і кому вдалося приборкати свої чуття, той неодмінно отримає божественне знання і сягне справжнього умиротворення.

4.40

अज्ञश्चाश्रद्धधानश्च संशयात्मा विनश्यति ।

नायं लोकोऽस्ति न परो न सुखं संशयात्मनः ॥ ४० ॥

аджñаш чāш́раддадгāнаш ча, самшāйāтмā вінашйатї
нāйам локо 'сті на паро, на сукхам самшāйāтманах.

аджñах — невіглас; *ча* — і; *а-ш́рат-дадгāнах* — який не має віри; *ча* — і; *самшāйа-āтмā* — сповнений сумнівів; *ві-нашйатї* — приречений повністю розчаруватися; *на* — ані; *айам локах* — у цьому світі людей; *астї* — існує; *на парах* — ані наступному; *на сукхам* — жодного щастя; *самшāйа-āтманах* — для душі, сповненої сумнівів.

Та невіглас не вірить Моїм словам, він постійно сумнівається і тому приречений на поразку. Підвладна сумнівам душа, не знаходить щастя ні в цьому житті, ні в наступному.

4.41

योगसन्न्यस्तकर्माणं ज्ञानसंछिन्नसंशयम् ।

आत्मवन्तं न कर्माणि निबध्नन्ति धनञ्जय ॥ ४१ ॥

йога-саннйаста-кармāṇам, джñāна-саñчїнна-самшāйам
āтмавантаṃ на кармāṇї, нїбадгнантї дганаñджайа

йога — той, хто обрав шлях; *саннйаста* — відмови; *кармāṇам* — від мирських справ; *джñāна* — знанням; *сам-чїнна* — розвіяв; *самшāйам* — сумніви; *āтма-вантам* — усвідомленням своєї духовної природи (знання *самбадга-гїани*, науки про вічні стосунки служіння душі Господу); *на* — не; *кармāṇї* — діяльністю;

ні-бадгнанті — пов'язує; *дганам-джайа* — Дганайджає, завойовнику багатств.

О Дгананджає! Хто обрав шлях безкорисливої діяльності та зрікся усього мирського, хто розвіяв морок сумнівів світлом божественного знання та усвідомив свою духовну природу, того ніколи не поневолять наслідки його діяльності.

4.42

योगसन्न्यस्तकर्माणं ज्ञानसञ्छिन्नसंशयम् ।
आत्मवन्तं न कर्माणि निबध्नन्ति धनञ्जय ॥ ४१ ॥

тасмād аджñāна-самбгӯтам, хрт-стхам джñāнāсінātманах .
чхїттвāінаṃ самшāйаṃ йогаṃ, āтішṭхоттішṭха бгāрата

тасмāt — тому; *аджñāна* — незнанням; *самбхӯтам* — породжене; *хрт-стхам* — в серці; *джñāна-асінā* — мечем знання; *ātманах* — своїм; *чхїттвā* — розрубуючи; *енам* — ці; *самшāйаṃ* — сумніви; *йогаṃ* — шлях йоги; *āтішṭха* — прими; *уттішṭха* — підведися та змагайся; *бгāрата* — Арджуно, нащадку Бгāрати.

Тому, о Бгарато, розітни мечем знання вузол сумнівів у твоєму серці, адже він з'явився там через твоє невігластво. Стань на шлях йоги та піднесись духом! Іди до бою!